

Zahharov) ja ema Ell (Helen Lokuta), kusjuures just Ell on teatrilavastuses see, kes Rootsi laevale minemata jätab. Nagu teatrilavastuseski, näeme ooperilaval sageli laste peale häält tõstvat isa ja tasast, kaitsvat ema, ehkki mõlemal on südames sama mure: nad ei saa oma järeltulijate käitumisest aru, kuid püüavad sellest hoolimata neid ikka halvema eest hoida. Nende tegelaskujude mure väljendub kõige selgemalt ansambelis enne Lagle ärasõitu: „On sulle mõeldes kodu elus hoitud ja sina sellest midagi ei pea.“

On iseäranis valus, et Kruusvalli näidendis veel küüditamisest puutumata jäänud perekond peab nüüd ooperis sunniviisil kodutalust lahkuma. Ma ei ole varem kunagi selle peale tulnud, et küüditajate ja võlga sisse nõudvate allimategelaste koputust võiks kuidagi võrrelda, aga tõesti: koputus on ühtviisi ootamatu ja ebameeldiv, süüks pannakse elamist ja ehk isegi oludega kohanemist.

Kruusvalli näidendist tuttava perekonna järeltulijate traagika taustal räägitakse Eesti taasiseseisvumise lugu ja tuuakse lavale selle tähtsamad sündmused. Mind üllatas, et Rasmus Puur ja libretist Laur Lomper olid otsustanud ooperi sündmustiku lõpetada 1991. aastal, mis on ühtlasi helilooja sünniaasta (ooperi sündmustiku seisukohalt on muidugi olulisem, et see aasta märgib Eesti iseseisvuse taastamist). Mõistan, et tegevusega tänapäeva jõudmine oleks olnud libe tee, kuid ootasin ometi põnevusega, millised märgilised ajaloosündmused valitakse järgmisena (vahest Eesti krooni tulek või Estonia hukk?) ja millise tegelase vaatenurgast neid tutvustatakse. Tõesti, meie mõttemaailma kohta on turvaline vihjeid anda mineviku kaudu ja see õnnestus hiilgavalt. Võtame kas või kõrvaltegelase Madise (Mati Vaikmaa), kes oli nõukogude ajal salalik KGB-agent, Eesti aja saabudes kandideeris aga riigikogu liikmeks ja

vihjas publiku vabastava naerulagina saatel tasuta transpordile.

Kas pingelised ajad sisepoliitikas ja globaalsel skaalal toovad kaasa ka poliitilise ooperi tõusulaine? Seni ongi eesti heliloojate ooperites harilikult piirdutud mineviku analüüsimisega ja tänapäeva eluolu rahule jäetud. Holokausti teemaga seotud Erkki-Sven Tüüri „Wallenberg“, Sofi Oksaneneni menukil põhinev ja küüditamist kajastav Jüri Reinvere „Puhastus“ ning Reinvere libreto kaudu tänapäevasemaid poliitilisi aspekte sisaldav „Peer Gynt“ on kõik esietendunud välismaal. Märkt-Matis Lill koos libretist Jan Kausi ja lavastaja Taago Tubinaga on kevadel Vanemuises esietendunud „Tulleminekus“ vaadelnud päris huvitava nurga alt sõja üldinimlikke aspekte, nii et see puudutab mõtteliselt õrnalt ka tänapäeva, ehkki tegevus leiab aset Esimeses maailmasõjas. Sõda, repressioonid ja sellega seotud peataolek on väikerahvale tahes-tahtmata tähtis teema ning küllap oli vaid aja küsimus, et laulev revolutsioon ja iseseisvuse taastamine ooperiks vormitakse.

1980ndatest on retrorong juba üle sõitnud, nüüd olemegi sobivalt jõudnud 1990ndatesse, et analüüsida, mis põrguhullus meil siin pärast okupatsiooni ikke alt vabanemist õieti lahti läks. Seda sama on küsitud juba kergemini ja raskemini seeditavates vormides, näiteks Jaak Kilmi filmides „Disko ja tuumasõda“ ja „Sangarid“, Triini Ruumeti filmis „Päevad, mis ajasid segadusse“, telesarjas „ENSV“, sama võib oodata ka 2018. aastaks valmivalt telesarjalt „Pank“. 1990ndad ei ole veel päris ära leierdatud, aga 1980ndad vist küll. Laulva revolutsiooni uurimise ja suureks mängimisega tegid otsa lahti välisuurijad ja dokumentalistid, kuid näib, et nüüd on meil endilgi sellega tekkinud piisav distants. Kui Puuri ooper oli Kruusvalli näidendist üks põlvkond edasi, siis praegu on ümmarguselt möödunud veel üks

### 1980ndatest on retrorong juba üle sõitnud, nüüd olemegi jõudnud 1990ndatesse, et analüüsida, mis põrguhullus meil siin pärast okupatsiooni alt vabanemist lahti läks.

põlvkond. Praegusest elust teeb siis loodetavasti uues vormis kokkuvõtte või edasiarenduse keegi kolmas ...

Märkt-Matis Lille ooperiga võrreldes on Rasmus Puuri oma muidugi täiesti teistsuguse käekirjaga. Läbi lilled fragmentaarse võttestiku asemel on lihtne, loogiline ja jälgitav struktuur ning ega müüti olegi mõtet kujundada keeruliselt ja abstraktselt. Sümpaatne on, et meie vabaduse taastamise lugu ei ole püütud ilustada: inimesed on inimlikud, oma õilsate ideede ja veel suuremate puudustega. Eesti keel kõlab laval hästi ja siiralt: selgub, et tähtsatest asjadest saab ooperilavalgi rääkida kunstilise liialduseta, kui libretistid-dramaturgid on sõnaosavad ja piirduvad mõnusalt koduse riimiga.

Puuri meloodiline muusikagi poeb hinge ning annab sealjuures hästi edasi sündmustiku meeoleolu ja tegelaste siseelu. Muusikale lisavad ikka ja jälle värvi tuntud ja vähem tuntud muusikalised tsitaadid: näiteks punkaritega noorterahutuste stseenis oli kuulda J.M.K.E. „Tere, *perestroika!*“, ülemnõukogu otsus Eesti taas iseseisvaks kuulutada kutsus aga esile pühadushetke, millele aitas kaasa Ernesaksa „Mu isamaa on minu arm“ meloodia algus. Tervet laulupeo steeni märkis aga Sarapiku „Ta lendab mesipuu poole“ harmoonia: heliloojale ei piisanud lihtsalt neljahäälsel kooriseadega mängimisest.

Lavastuses on kõige tähtsam, et kõik on aus ja usutav, ning see on Roman Baskinil korda läinud. Lihtne lavakujundus sisaldab torni, mis võib täita küll majaka või piirikaitserajatise, küll laulupeo dirigendi puldi või burgeriputka funktsiooni. Teine keskne tegevuspaik on

rannakülas elava perekonna köök, kus alatasa tehakse tööd, näiteks kootakse või lõigutakse õunu, et need siis alumiumist mahlakeetjasse toppida. Kogu etenduse vältel on lava taustal Argo Valdmaa meeldivalt tagasihoidlik video, kus pilvede seest piiluvad vihjed tegevuspaigale või taustüsteemile.

Kui juba Kruusvalli näidend Mikiveri lavastuses oli väga tundeline, siis Puuri ooper on ääretult emotsionaalne. Minul oli hea tunne juba siis, kui Estonia tutvustas plaani kuulutada välja ooperi ideekavandi konkurs: harilikult tellitakse ju ooper otse heliloojalt ja selline ootamatu samm oli sümpaatne. Avalikult teatati heliloojate liidu liikmetele suunatud konkursist 2014. aasta kevadel. Rõõm valdas mind siis, kui selgus, Estonia on otsustanud vabariigi 100. sünnipäeva tähistada nii noore, äsja heliloojate liidu liikmeks võetud ning suurvormide vallas veel kogenematu Rasmus Puuri ooperiga. Hiljem olen aru saanud, et Puuri kasuks rääkis ilmselt mitmekülgne maailmapilt ja eelkõige lähedane kokkupuude kirjanduse ja teatriteadusega, mis aitab loogilise ooperi sünnile tugevasti kaasa. Vabadusega hakkamasamine, mida mainib lavastaja Roman Baskin ooperi kavaraamatus, ei paista Puurile endale olevat probleem. Tema on omal nahal tundnud, kuidas väikestest asjadest kasvavad suured. Seepärast tahan loota, et seda ooperit saab näha palju ja see jääb mängukavasse kauaks. Kahju ainult, et hõre mängukava seda lootust esialgu kuidagi ei kinnita.

\* Kogupereseriaal „Kaevutee“ talu pidama hakanud perekond Piirist oli ETV eetris esimest korda 16. I 1988.

## Uku Sulev Kuut

8. VII 1966 – 22. IX 2017

Uku Kuut oli päikesepoiss, ruumi ja keskkonna looja ning loojate toetaja. Ta oli heas mõttes tehnomees, elektroonikaga katsetaja, kodulindistaja ja erilise *funk'*i Eestisse tooja, kellele oli antud õnn ja õnnetus elada huvitaval ajal. Uku liikus kummalisel ja äreval ajaloo laineharjal Eestist Rootsi, Rootsist USAsse ja tagasi Eestisse. See oli ajal, kui lisaks pöördelistele ajaloosündmustele toimusid väga suured muutused ka muusikas ja selle salvestamises ning analoogtehnoloogialt mindi üle digitaal- sele. Uku, arvutikasutaja 1985. aastast, elas need muutused praktikuna, kodu- ja stuudiosalvestajana, isiklikult läbi.

Uku ei hoolinud oma healust, ta oli aus eelkõige enda ja muusika vastu – teinekord rohkem, kui oleks talle endale kasulik olnud. Muusikaga hakkas Uku tegelema alles 13aastaselt Rootsis, sest varem ei olnud ta kuulnud midagi, mis oleks muusikas huvitav. Uku muusikaline plahvatus leidiski aset, kui ta 14aastasena lõi oma esimese, valgete poiste *funk'*-bändi We Are. Juba selles olid mõjutused kristlikust *soul'*ist ja *funk'*ist, mis saatsid teda elu lõpuni.

Uku on öelnud, et ta on pettunud muusikaäri kaasas käivas kommertsis. Uku tegi muusikat ainult armastusest selle vastu, raikamata oma aega ja energiat enesemüümisele. See peegeldub ka tema muusikas. Tõepoolest, haruldasel kombel on tema lood ja looming kommertsist vabad pärlid, mida saab avastada uuesti ja uuesti: need on

niivõrd isikupärased ja erilised, et väga raske on öelda, millisest ajast see looming pärit on. Tegemist on muusikaga, mis seisab mõnes mõttes väljaspool aega ja kõlab ka tänapäeval värskena.

Olulist rolli Uku muusika rahvusvahelisel avastamisel mängis USA plaadifirma PPU omanik Andrew Morgan, kes andis 2012. aastal vinüülil välja Uku esimese kauamängiva „Visions of Estonia“. See plaat oli plaanitud palju lühemana, EPna, kuid sellest kasvas välja terve album. Uku muusika kõnetas Andrew'd nii palju, et selle ala professionaalina pidas ta Ukut tõeliselt *funk'*-muusika pioneeriks. Nende koostöö jätkus ning praeguseks on PPU vinüülil pressitud juba kaheksa Uku muusikaga plaati.

Uku kaasteelised on rõhutanud tema toetust andele. Nii aitas Uku kaasa

Sofia Rubina esimese albumi „My Sun“ (2007) loomisele. Mõned selle albumi vokaalid on salvestatud Uku ja tema abikaasa Kertu köögis, sest seal oli seda kõige turvalisem ja mugavam teha. Uku oli rahulik ja inspireeriv, tema tingimusteta armastus loomingut ja ande vastu toetas tervet rida muusikuid, kellega ta kokku puutus.

Uku tegi muusikat elu lõpuni. Väga palju Uku muusikat on digiteeritud ja ootab avaldamist. Nii oligi PPU plaadifirmal koostöös Uku Kuudiga juba mõnda aega ettevalmistamisel järjekordne album. See tähendab, et lisaks juba kättesaadavale on meil ja kogu maailmal, mida oodata, ning Uku looming üllatab ja mõjutab meid edaspidigi.

AHTO KÜLVET